

Мейірбекова Г.Б.
Адвокаттың қорғау сөзінің нысаны

Тиісті мақалада адвокаттың қорғау сөзінің нысаны жайлы айтылады. Автор адвокаттың сот жарыссөзіндегі талаптарына тоқталады. Мақалада автор тыңғылықты, ойлылықпен дайындалған қорғау сөзінің үлкен тәжірибелік маңызы бар деген қорытындыға келеді. Мақалада дәлелді және сенімді қорғау сөзі, адвокатпен жасалған үлкен дайындық жұмысының негізі екенін баса айтады.

Түйін сөздер: адвокат, адвокатура, сот жарыссөзі, адвокаттың қорғау сөзі, шешендік өнер, тапсырма бойынша өкіл.

Meirbekova G.B.
Form apologetic speech of advocate

This article discusses the form of protective speech lawyer. The author dwells on the requirement of protective speech lawyer during the judicial reasons. The author arrives at the conclusion that carefully designed protective it is of great educational value. The article emphasizes that the evidentiary and persuasive speech protection, based on the lawyer has done a lot of preparatory work.

Key words: advocate, advocacy, judicial debates, performance of advocate in defence, oratorical art, representative on errand.

Меирбекова Г.Б.
Форма защитной речи адвоката

В данной статье рассматривается форма защитной речи адвоката. Автор подробно останавливается на требованиях защитной речи адвоката в ходе судебных прений. Автор приходит к выводу о том, что тщательная продуманная защитная речь имеет большое воспитательное значение. Подчеркивается, что доказательная и убедительная защитная речь основывается на проделанной адвокатом большой подготовительной работе.

Ключевые слова: адвокат, адвокатура, судебные прения, защитная речь адвоката, ораторское искусство, представитель по поручению.

АДВОКАТТЫҢ ҚОРҒАУ СӨЗІНІҢ НЫСАНЫ

Адвокаттар көп жағдайда қорғау сөзінің мазмұнына ғана мән беріп, ал оның нысанына мүлде көңіл аудармайды. Қорғау сөзінің нысаны – Адвокаттың тыңдаушыға жеткізбек бөлімінің жол бастаушысы. Қорғау нысанына – Адвокаттың тыңдаушылар алдында өзін өзі ұстауы да жатады. Ол ақырын әлде тым қатты сөйлей ме, сөзінің соңын жұтып қоя ма, қолдарын бет алды сермей бере ме, әлде сараң өлшеулі қимылдармен шектеле ме, іске қатысушылардың алдында – сағат тілі сияқты теңселе бере ме, әлде анда-санда логикалық қажеттілік болғанда ғана бір орыннан екінші орынға ауыса ма, қалай болса солай, әлде ұқыпты киінген бе, бір сарынды сөйлей ме, әлде маңызды мәселеге баса көңіл аударту үшін дауысын өзгерте ме, адвокат қорғау сөзінің маңызды жерлерін соттың не басқа іске қатысушылардың тоқып алуына мүмкіндік бере ме – міне, осының бәрі қорғау сөзінің нысанына жатады. Адвокат қорғау сөзін сөйлеген кезде үнемі өзін өзі «тыңдап» отыру қажет және бұдан тиісті қорытынды шығарып, байқалған кемшілікті қолма-қол түзеп отыру керек.

Адвокаттың қорғау сөзі – жанды әрі әрлі болу үшін, оның тілі заңды болумен қатар әдеби түсінікті болу үшін, адвокат жүйелі түрде атақты тілмар сот шешендерінің сотта сөйлеу өнерлерін, еңбектерін, оның ішінде ең алдымен өзіміздің қазақтың атақты билерінің шешендік өнерлерін, қазақтың мақал-мәтелдерін, сөз қорларын көбейту мақсатында көп оқу керек. Өз қорғау сөзінің тіліне, пішініне көңіл бөлмейтін, оған немқұрайды қарайтын адвокат, түбінде өзі де байқамастан тілі жұтаң, сөз саптауы жаттанды, сөйлемдері жадағай жалған шешенге айналады. Сондықтан адвокат өз тілін дамытып, жетілдіріп, байытып отыру керек.

Адвокаттың тілінде қандай кемшіліктер жиі ұшырасады? Біріншіден, ғылыми қорғау сөзінің жалпы стилін бұзу /стильдік салақтық/, ұзақ та шұбалаңқы сөйлемдерді пайдалану. Екіншіден, тілдің жұтаңдығы, бояу жалаңдығы, құнарсыздық, үлгі мен сөйлемнің кедейлігі. Ондай қорғау сөз адвокат-қорғаушының ойлы салиқалы шешендік сөзінен гөрі жалаң кеңсе есебін еске салады. Үшіншіден, тілді артық сөздермен шұбарлау, яғни басқаша айтқанда «арамшөптермен» немесе жұғымсыз сөздермен былғау. Төртіншіден, сөз буындарына екпінді дұрыс қоймау.

Бесіншіден, сөзді бұзып сөйлеу, мысалы: газэта, тэма т.б. Алтыншыдан, ғылыми заңдық терминологияны ретсіз пайдалану [1, 64 б.].

Әрине, қалыптасқан ғылыми заң терминдерінен қашуға болмайды, олардың мағынасын сол сәтте ажыратып түсіндіріп беру керек, бірақ бірден бастырмалап тыңдаушыны мезі етуге болмайды. Өкінішке орай, адвокаттар көбінесе осы кемшіліктен құтыла алмай келеді.

Тиянақты қорғау үшін сол ортаға әсерлі жағдай туғызудың маңызы зор. Сот отырысында іске қатысушылар өздерін әрқалай ұстауы мүмкін. Ықыласпен және ынтамен тыңдалған қорғау сөзі мұқият қабылданып есте сақталады. Ал зейінсіз тыңдалған қорғау сөзінен адвокаттың абыройы түсіп іске қатысушылар арасында сый-құрметке бөлене алмайды. Негізінде қорғау сөз тартымды болса, онда іске қатысушылар әрқашан сол адвокаттың барлық ісінен қалмауға тырысады.

Адвокат сот залын сыйлап, іс материалының салмағын түсірмеуге тиіс. Қай іс болса да іске қатысушылар үшін жаңа да тың іс, сондықтан адвокат оған бұл белгілі іс қой деп немқұрайлы қарамауы міндетті.

Әрбір қорғау сөзін айтар барысында сезім, адвокаттың іштей толғану сезімі қажет, ол міндетті түрде белгілі бір дәрежеде сот залына беріледі.

Егер бір сарынды істер көп жылдар бойы қайталанып қаралатын болса, онда оны әр жолы қайта қарап, мазмұнын жетілдіре түсу керек.

Одан басқа, әрбір қаралатын іс жыл сайын тек жаңа заңдар мен материалдар есебінен ғана толықтыру арқылы дамып қоймайды, оған ескі заң бөлімдерінің де септігі тиіп отырады, өйткені өзара байланыстар, сол байланыстардың маңыздылығы тұрғысында қысқарту сияқты кейбір түзетулер жаңа сипат беріп, қорғау сөзінің мазмұнын мен бояуын өзгертеді.

Қорғау үстінде әрбір мәселені көтеру барысында көкейге қонымды түсінік және жүйелі баяндау маңызды рөл атқарады.

Қорғауда жеке күрделі, ірі іс материалдарын немесе өзара тығыз байланыстағы сұрақтар тобын көтерген кезде, оларды бірінен бірін айқын даралап тұратын негізгі төрт сатыға бөлген дұрыс, нақтылап айтқанда: 1) мәселені және сұрақты қою; 2) оның шешімі; 3) мәселе өрбуінің әрмен қарайғы перспективаларын талқылау; 4) істі талқылау [2, 85 с.].

Адвокаттың қорғау сөзінің солғын, қызықсыз шығуына кінәлі кейбір себептерін атап

өтелік. Олар: Баяндау жұғымсыз жүргізіледі. Басты мәселе қорғау айқын емес, жалпылама түрде айтылады. Ұсақ-түйектер негізгі сұрақ пен идеяны шымылдықтап тастайды. Масаның ызыңындай бір сарынды баяндау жалықтырып жібереді. Құрғақ тезисті баяндау, талдау және ой жүгірту жағы шамалы болады. Қаз-қалпында жаттанды сөйлеу, жансыз да бәз-баяғы мәліметтер. Қорғау қайнап жатқан айтысу арқасындағы шеберлік көрінісі емес, сіресіп қатып қалған заң мен әдістердің қоймасы есебінде қалады. Ешбір дәлелдеусіз және дерексіз баяндау, іс-тәжірибеге пайдалану әдістері мен нәтижені қолдану туралы талқылау жетіспейді. Баяндау тез ескіріп қалған және жаттанды анықтамалық мәліметтер мен деректерге толы. Яғни, баяндауда көрнектілік жоқ, құбылыс төркініне мән берілмейді, жанама жадағай ұғымдар басым. Адвокат қорғау сөзінің сыртқы пішініне мән бермейді [3, 67 с.].

Адвокат сот жарыссөзінде қорғау сөзін сөйлеген кезде өзін-өзі қалай ұстауы керек, соның негізгі ережелеріне тоқталып көрелік:

1. Сөйлемді жылдам да, баяу да емес орташа екіпінді ұстай білу қажет.

2. Алыста отырған тыңдаушыға да әрбір сөзі анық естілетіндей дауыс ырғағын сақтап, назарын аудара білу.

3. Сөздің сарасы және сауаттылығы, сөйлем құрылымының дұрыстығы, дұрыс дикция.

4. Сот залына теріс қарап сөйлеуге жол бермеу, мысалы сотқа дәлелдеме, ұсыныстар берген кезде ұзақ тұрмау.

Бейнелеп айтқанда, Сот залы – ол адвокаттың сахнасы, қорғаудың негізгі мазмұны ой қозғалысы, оның құдіреті мен даму шексіздігі болып табылады. Қорғау сөзі сотталушыға да сот залындағы қатысып отырған халыққа да тәрбиелік мәнінің зор екенін, олардың сот әділдігіне деген құштарлығын маздатып, ынталарын оята алғаны жөн. Өйткені Прокурордың айыптау сөзімен қатар қорғаушының қорғау сөзінің де – «Қазақстан заңнамасын насихаттауда, мәртебесін көтерудегі қуатты қарудың бірі» [4, 58 б.].

Қорғау сөзі талапқа сай құнды болуы үшін, оған үлкен еңбек, тыңғылықты дайындық, тиянақты ізденіс қажет.

Негізі, адвокаттық қызмет бұл игілікті де ізгілікті кәсіп. Сотталушымен қатар басқа іске қатысушыларды да тартымды да маңызды қорғау сөздері арқылы өмірге баулай білсеңіз, ешбір теңдесі жоқ шарапат пен құрметке бөленуіңіз хақ.

Әдебиеттер

- 1 Негимов С. Шешендік өнер. – Алматы, 1997. – 111 б.
- 2 Закомолдин Алексей Валерьевич // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия: Право. – Выпуск № 2 (16). – 2014.
- 3 Сергеич П. Искусство речи на суде. – М., 1988. – 3 б.
- 4 Халықов Қ.Х., Серимов Е.Е. Сот шешендігі: оқу құралы. – Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2006.

References

- 1 Negimov S. Sheshendik өner. – Almaty, 1997. – 111 b.
- 2 Zakomoldin Aleksej Valer'evich. Vestnik Samarskoj gumanitarnoj akademii. Serija: Pravo Vypusk. – № 2 (16). – 2014.
- 3 Sergeich P. Iskustvo rechi na sude. – M., 1988. – 3 b.
- 4 Halıqov Қ.Н., Serimov E.E. Sot sheshendigi: оқу құралы. – Қарағанды: Bolashaq – Baspa, 2006.